

Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: 1224

Modern Dönem Mısır'da
Metin Tenkidi Tartışmaları
Dr. Adil ÖZTEKİN

Yayın Koordinatörü
Murat AYDEMİR
Editör
Prof. Dr. Şehmus DEMİR
Tashih
Dilek DOĞAN
Kapak Tasarım
Emin BEBEK
İç Tasarım
R. Ahmet AKAY

ISBN: 978-625-428-395-6

1. Baskı, Kasım 2023, Ankara, 1.000 Adet

© Bütün Yayın Hakları Türkiye Diyanet Vakfı'na aittir.
Bu eser Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık
Ticaret İşletmesi Yönetim Kurulu'nun 28.04.2023
tarih ve 177 sayılı kararıyla uygun görülmüştür.

*Bu eserin ilmi/edebi redaksiyonu İLK SAY Kurulu
marifetiyle yapılmıştır.*

Yayıncı Sertifika No: 48058

Ostim OSB Mah. 1256. Cad. No: 11
Yenimahalle/ANKARA

Tel: 0312 354 91 31 (pbx)

Faks: 0312 354 91 32

e-posta: bilgi@tdv.com.tr

MODERN DÖNEM
MISIR'DA
METİN TENKİDİ
TARTIŞMALARI

Dr. Adil ÖZTEKİN

ÖZGEÇMİŞ

Dr. Adil Öztekin, 1978 yılında Gaziantep'te doğdu. İlköğrenimini Kahire'de tamamladı. Ma'hedü'l-Buhûsi'l-İslâmiyye'de liseyi tamamladıktan sonra Gaziantep Ömer Özmimar İmam Hatip Lisesinden de mezun oldu. 2000 yılında el-Ezher Üniversitesi Usûlü'd-Din Fakültesinden mezun oldu. 2004-2008 yılları arasında Kazakistan'ın Çimkent şehrinde bulunan Kazak-Arap ve Oturar Üniversitelerinde öğretim görevlisi olarak çalıştı. 2009-2013 yılları arasında Diyanet İşleri Başkanlığında imam-hatip olarak görev yaptı. 2013 yılında Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde Arap Dili ve Belagati okutmanı olarak göreve başladı. 2015 yılında Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hadis Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisansını, 2022 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hadis Ana Bilim Dalı'nda doktorasını tamamladı. Hâlen Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Bilim Dalı'nda doktora öğretim üyesi olarak akademik çalışmalarını sürdürmektedir. İyi derecede Arapça bilen Öztekin, evli ve dört çocuk babasıdır.

İÇİNDEKİLER

■

Kısaltmalar	VII
Ön Söz	IX
Giriş	1

BİRİNCİ BÖLÜM

HADİS İLİMLERİNDE METİN TENKİDİ

A. Kavramsal Çerçeve	11
1. Metin Kavramı	11
2. Nakd Kavramı	11
B. Tarihi Süreç	12
1. Metin Tenkidiyle İlgili İlk Örnekler	16
2. Geçmiş Âlimlerden Metin Tenkidini Gerekli Görenler	21
3. Muasır Âlimlerden Metin Tenkidini Gerekli Görenler	26
4. Metin Tenkidi Tartışmalarının Türkiye'deki Yansımaları	28
C. Metin Tenkidi	36
1. Metin Tenkidine Duyulan İhtiyaç	38
2. Metin Tenkidi Prensipleri	42

İKİNCİ BÖLÜM

MODERN DÖNEM MİSİR'DA METİN TENKİDİNİN TARİHİ SÜRECİ

A. Modern Dönem Mısır'da Metin Tenkidi Yaklaşımları	53
1. Geleneksel Yaklaşım	54
2. Mutedil Yaklaşım	67
3. Radikal Yaklaşım	87
4. Kur'âniyyûn Yaklaşımı	108
5. Değerlendirme	114

B. Mısır'daki Yaklaşımların Metin Tenkidi Uygulamaları	119
1. İnanç ve Gaybiyatla İlgili Konular	119
2. Teşri ile İlgili Konular	142
3. Muhtelif Konular.....	153
4. Değerlendirme.....	173
C. Metin Tenkidi Yaklaşımlarına Karşı Oluşan Tepkiler	177
1. Metin Tenkidi Yaklaşımına Karşı Genel Reddiyeler	178
2. Metin Tenkidi Yaklaşımına Karşı Yazılan Özel Reddiyeler	181

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HADİS TENKİDİ KONUSUNDA FARKLI YAKLAŞIMLARIN SOSYAL HAYATA YANSIMALARI

A. Siyasete Etkisi	189
B. Hukuka Etkisi	196
1. Sünnetin Teşri Değerinin Olmadığını Savunan Yaklaşım	199
2. Sünneti Teşri Değeri Olan ve Olmayan Şeklinde İkiye Ayıran Yaklaşım	201
3. Sünnetin Tamamının Teşri Değerinin Olduğunu Savunan Yaklaşım.....	205
C. Dinî Eğitim Alanına Etkisi.....	205
D. İlmî Organizasyonlara Etkisi	211
E. Basın ve Medyaya Etkisi	216
1. Yazılı Basın.....	216
2. Görsel Medya.....	219
3. Medyada Metin Tenkidi Örnekleri.....	222
F. Değerlendirme.....	226
SONUÇ.....	231
KAYNAKÇA	237

ÖN SÖZ

■

İslâm tarihi boyunca sünnet, dinin ikinci kaynağı olarak kabul görmüştür. İslâm âlimleri, sünnetin tedvin, tasnif ve doğru bir şekilde nakledilip anlaşılması hususunda ciddi çabalar sarf etmişlerdir. Bununla birlikte sünnet ve hadise dair tarihten tevarüs eden ve halledilemeyen birçok problemin olduğu da bir gerçektir. Bu problemlerin çok yönlü ve karmaşık olması çözümü zorlaştırırsa da muhtelif usulleri göz önünde bulundurarak disiplinler arası bütüncül bir bakış açısıyla güçlü bir usul ve makâsîd bilgisiyle, çok katmanlı kolektif çalışmalarla bunun üstesinden gelmek mümkündür. Hadisle ilgili metodolojik çalışmalar önemli olmakla birlikte tek bir usulden hareketle sorunların giderilmesi mümkün görünmemektedir. Çünkü herhangi bir bilim dalında yapılacak araştırma ve incelemelerin tek bir metodolojiye havale edilmesi, indirgemeci bir metotla ele alınması ve belli kişilere hasredilmesi sağlıklı neticelere ulaşılmasına engel teşkil edecektir. Ayrıca bazı sorunların çözümsüz bırakılması veya görmezden gelinmesi çözüm bekleyen problemleri ortadan kaldırmadığı gibi derinleşmesine de neden olacaktır.

Bilginin dijitalleşmesi ve her geçen gün bilgi edinme metotlarının gelişmesi, isteyen herkesin bilgiye kolayca ulaşması sonucunu doğurmuştur. Bu durum beraberinde bilgi kirliliği ve yorum karmaşası getirmiştir. Her konuda olduğu gibi sünnetin tespiti ve doğru yorumlanması konusunda da farklı düşünce ve yaklaşımlardan kaynaklanan tartışmalar gün geçtikçe hız kazanmıştır. Geçmişte ehl-i hadîs ve ehl-i re'y arasında daha çok sened ve metin merkezli tartışmalar yaşanırken günümüzde bu tartışmalar farklı düzlemde ele alınmıştır. Bu süreçte sünnetin hüccet değeri, Kur'an'ın yeterli oluşu söylemi, oryantalistlerin hadis yaklaşımları ve metin tenkidine gerekli önemin verilmemesi gibi meseleler ön plana çıkmıştır. Bu tartışmaların bir kısmı ideolojik bir hüviyet arz ederken bir kısmı ise cevabı verilmemiş sorunlara dayanmaktadır. Ehl-i hadîsin sened merkezli değerlendirmelerinin yeterli olacağı düşüncesi bu sorunların başında gelmektedir. Aslında çok ciddi emekler harcanarak büyük oranda kemâle erip

olgunlaşmış bir usul olan sened tenkidi alanında söylenmesi gerekenler söylenmiştir. Önceki âlimler metin tenkidinin temellerini atmış olsalar da yapılan çalışmalar tam anlamıyla bitmiş değildir. Dolayısıyla önümüzde kapsamlı ilmi çalışma gerektiren geniş bir alan bulunmaktadır.

Hadiste metin tenkidine dair çalışmalara bakıldığında Mısır, Hint alt kıtası, Türkiye gibi ülkelerin ön plana çıktığı açıkça görülmektedir. Bu açıdan metin tenkidi yaklaşımlarının günümüzde sünnet meselelerine katkısının tespit edilip ortaya çıkarılması ve buna Mısır gibi etki alanı geniş bir ülkeden başlanması son derece önemlidir. Hararetli tartışma ve tepkilere sebep olduğu, farklı yaklaşımların ortaya çıkmasına zemin hazırladığı, sınırları aşarak farklı bölgelerde yansımalarının görüldüğü ve sosyal hayatın muhtelif alanlarında da etkiler meydana getirdiği göz önünde bulundurulduğunda konunun önemi bir kat daha artmaktadır. *Modern Dönem Mısır'da Metin Tenkidi Tartışmaları* adını verdiğimiz bu çalışmada yaklaşımlar dört ana başlık altında toplanmaya çalışılmıştır. Bunlar; metin tenkidine mesafeli duran geleneksel yaklaşım, metin tenkidini gerekli gören mutedil yaklaşım, metin tenkidinde aşırıya giden radikal yaklaşım ve sünneti toptan reddeden Kur'âniyyûn yaklaşımlarıdır. Rivayetlerin değerlendirilmesinde gelenekte de izleri görülen metin tenkidine öncelik tanınması gerektiği düşüncesinin daha çok ıslah ve tecdit fikrini savunanlar tarafından ileri sürüldüğü gözlemlenmiştir. Farklı yaklaşım mensuplarının rivayet metinlerine yönelik eleştirilerinde nasıl bir yol izledikleri ancak örnekler üzerinden anlaşılacağı için metin tenkidi uygulamaları, inanç, teşrî, din ve dünya ile ilgili birçok konudaki hadisler üzerinden örneklendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızı hazırlarken kıymetli vakitlerini ayırarak desteğini esirgemeyen Prof. Dr. İsmail Hakkı Ünal hocama verdiği destek ve yol göstericiliği için teşekkürü bir borç bilirim. Yine hazırlık aşamasında kıymetli fikirlerinden istifade ettiğim Prof. Dr. Bünyamin Erul, Prof. Dr. Recep Aslan, Prof. Dr. Enbiya Yıldırım, Prof. Dr. M. Hayri Kırbaçoğlu, Prof. Dr. İrfan Aycan, Prof. Dr. Şehmus Demir ve Prof. Dr. Ahmet Yıldırım hocalarıma şükranlarımı arz ederim. Bu süreçte desteklerini hep yanımda hissettiğim değerli Dr. İsmail Yılmaz, Dr. Muhyettin İğde ve Salman Büyüköz'e teşekkür ederim. Hayatımın her aşamasında özellikle ilim yolculuğumda maddi-manevi her türlü desteği esirgemeyen muhterem anne ve babama, ailevi sorumluluklarımın büyük bir kısmını üstlenerek hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan ve zorluklara sabırla katlanan kıymetli eşime, ihmal edip hak ettikleri ilgiyi gösteremediğim sevgili çocuklarıma teşekkür ederim.

Adil Öztekin
Ankara 2023